

ילדותה של הלן קלר

מאת יוסף ימבור

העושה נפלאות בתיאטרון הבימה

תי בתיאטרון או בקולנוע מישחק מושלם לם כזה של שחקנית בגיל הילדות. ילדה זו פורסת על כל נימי הנפש, בסולם המאורי ובסולם המינורי.

מענינה המוסות כחשוכות-אור קורן עצב כה רב, פניה הילדותיים מביעים סבל כה עמוק, שזה קורע לב ממש. ואכן פלא הוא, שילדה זאת יודעת למסור את כל הרגשות ותכונות-האופי באורח אמנותי מושלם כל כך. פניה נטולות-המבע, תנועותיה חסרות-האור גימ, האנושי הטבעי שבה, שיש בו משום דמיון לבעל-חיים אילם, קשיות עורפה, חוסר-גמישותה — כל זה ניחן בסולם גבוה מאוד של אמנות המישחק.

אין אתה יודע, אם להתפעל מן הילדה, או לרחם עליה, וכי מותר בכלל, להעמיס על ילדה בת 11 רגשות כבדי גורל כאלה? וכי יכול זה להישאר אצל ילדה כזאת ללא עקבות בנפשה? וכי תוכל היא למחות את עקבות חוויותיה הקשות מנפשה כשם שהיא מוחה את הכחלוסרק מעל פניה?

היא משחקת מתוך הודהות מלאה ועיצובה המושלם של הדמות מוסרת את האסון האיום של ילדה קטנה, עי וורת וחרשת-אילמת, תוך המתשת כל תכונות-האופי הנובעות ממצב זה...

ואף זאת קשה לנבא, כיצד תתפתח ילדה כמו דליה כוהן. שהרי גורלם של "ילדי-פלא" הוא כל כך בלתי בטוח...

בהצלחת ההצגה יש חלק רב, ליד הילדה, למרים זוהר, המשחקת את המחנכת הצעירה אן סוליבאן. היא נאמנה לתפקידה, היא מוסרת באורח יוצא מגדר הרגיל את דמות המחנכת מוצקת האופי ורבת-התבונה, היודעת את המטרה שלפניה, המצליחה לשבור את קשיות-עורפה של הילדה הסומאת חרשת-אילמת.

אמנם "המערכה הגדולה", שבה נאבקת המחנכת עם הילדה מאבק פנימי, כאשר שתיהן מושיטות מהלומות זו לזו, סוררות, מתגוששות — מוצגת באורח ריאליסטי מאוד, אבל היא ארוך כה יתר על המידה ועל כן יש בכך משום טעם לפגם, שכן זה דומה מאוד להצגת-התאגרפות.

★

אשר לשאר השחקנים, אין זה דבר קל לשחקני "הבימה" לשחק בתפקידי "גינטלמנים", "ליידיס" ומשרתים של מדינות הדרום בארצות-הברית בשנת 1880. ומשימה זו קשה עוד יותר לגור כח העובדה, שהמחזאי תיאר את הדמויות האלו בקווים חסכוניים כל כך. האדון קלר למשל יצא באורח קאריי קאטורי עוד יותר בשל חרבו הישנה וכובע-הקאפיטאן התלויים על הקולב, מאשר על-ידי אורת דיבורו.

למרות התיאור החסכוני כל כך של הדמויות, היו ברוך דוד, שושנה דואר, שמואל רודנסקי ויהודה אפרוני טובים. הפתעה נעימה, כמו תמיד, הוא יהושע ברטונוב, המציג דמות מצויינת ללא כל פגימה.

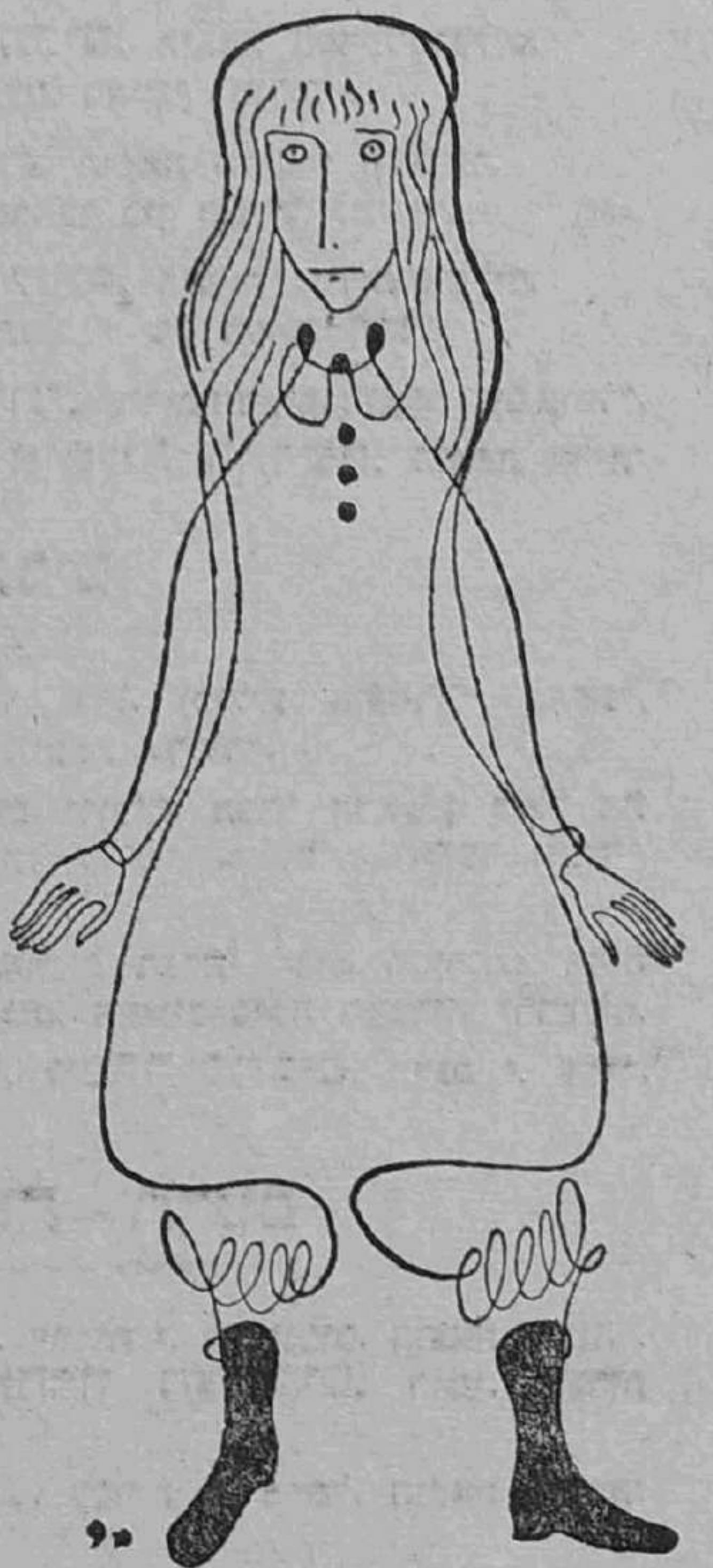
אברהם ניניו יש לו יד טובה של במאי הבימה והמישחק צרו תחילת ידו אשליה מושלמת של התקופה והמקום. ארנון אור צייר תמונת-בימה יפה ונעימה.

ודאי שאין לשכוח את עפרה בורג דליה כוהן בת ה-11. דליה כוהן היא לא-אדר הצעירה, שהלבישה את השחיתופעה יחידה במינה. מעודי לא ראיתי

עה לרכוש לה השכלה כה רחבה ולהגיע לחיי-מעש עשירים כל כך.

המחזה מראה כיצד נערה צעירה היר-דעת את מטרתה, אן סוליבאן, המחנכת של הלן קלר, הפכה תיה קטנה ורדוד-פה — כפי שהיתה הלן קלר בילדותה, בשל חסרון חושיה העיקריים — ליצור חברתי.

הצופה במחזה אינו מתפעל איפוא מהלן קלר, כי אם מאן סוליבאן. היחס של הצופה אל הלן קלר אינו יחס של

דליה כוהן בתפקיד הלן קלר בהצגת "העושה נפלאות" ב"הבימה"

הערצה וכבוד, כי אם יחס של רחמים. ואכן, אי אפשר שיהיה אחרת, כאשר המחבר נטל לו בנושא המחזה את ילדותה של הלן קלר.

אבל בדרך זו נעשה המחזה למעין מלודרמה סנטימנטאלית ברודבייאית. אין המחבר מראה את פלא אופיה של הלן קלר ולא את נצחונה הגדול והיחיד במינו, כי אם את גורלה הנורא והנוגע ללב של ילדה אומללה. אמנם אין אפרי-לו צופה אחד ויחיד שיוכל להשתחרר — על כל פנים בעת שהוא צופה במחזה — מן הסנטימנטאליות הזאת, מכאבה-לב, מרגש הרחמים. אבל בסופו של דבר מעוררת סנטימנטאליות זו מורת-רוח במות המנתח, שכן אין היא הולמת את התופעה נוראת-ההוד, ששמה הלן קלר...

★

מבין 300 ילדים בחרה "הבימה" שתי ילדות לתפקיד הלן קלר בשנות ילדותה. שתי הילדות ממלאות את התפקיד לסירוגין.

אני ראיתי את ההצגה שבה השתתפה דליה כוהן בת ה-11. דליה כוהן היא לא-אדר הצעירה, שהלבישה את השחיתופעה יחידה במינה. מעודי לא ראיתי

נתמזל מזלי הטוב — ואולי גם מזלי הרע — שפגשתי פעם את הלן קלר באורח אישי.

מדוע מזלי הרע? משום שאותה שעה הייתי חולה, אפילו חולה קשה, ורתוק למיטה בבית-החולים ביילינגטון.

אבל מחלתי היתה לי גם בבחינת מזלי הטוב, שכן רק הודות לה ניתן לי לראות את הלן קלר מקרוב.

במהירות הבזק נפוצה על פני כל מחלקות בית-החולים הידיעה: הלן קלר ישנה כאן!

הלן קלר מבקרת בבית-החולים גם החולים הקשים, כמוני למשל, עשו מאמץ עליון וירדו בשארית כוחותיהם מעל מיטות-חוליים. גברים ונשים לאחד ניתוחים, חבושים בתחבושות או בגבס אצו על קביהם ונתכנסו להקביל את פניה של הלן קלר.

ואכן ראינו את הגברת הישישה. לא היתה זו סקרנות, כי אם יראת-כבוד והערצה.

הסתכלנו בה כדרך שמביט אדם על אינו אנדרטה נשגבה, הניצבת בסבורה של כיכר כעדות לגדלות היסטורית או אנושית כה רבה, עד שההלך העובר לידה מסיר בפניה את כובעו בלי משים.

רופא אחד לא כל כך צעיר, שכבר ראה בחייו לא מעט בני-אדם מוכיי גורל, עד שלבו שוב אינו רגיש ביותר, מילמל משהו...

מה בעצם מילמל אותו רופא? הסי-חכלתי בו בתדהמה. שפתיו של אותו "אפיקורס" מילמלו ברכה. בראותו את הלן קלר עלתה אותה ברכה מנבכי ילדותו אל סף תודעתו...

לא שמעתי את דברי הברכה באוזני, אבל קלטתים משפתיו:

"ברוך אתה ד' אלוהינו מלך העויר לט, שחלק מחכמתו לבשר ודם".

ממש כפי שאבותינו היו מעלים את הברכה הזאת על שפתותיהם, עת נפי-גשו עם אישיות כבירה ונשגבה, עם אדם דגול ומורם מעם בשל שכלו ואופיו.

ואכן כולנו ראינו את הלן קלר כאי-שיות דגולה. פסל חי של אנושיות, פלא של לב גדול, של "רצון" כביר, אשר ניצח את גורלו...

נצחון כזה מתחולל אולי פעם אחת באלף שנים.

כולנו: אנשים המהלכים על קביים, חולים בכיסאות על גלגלים ניטל מאתנו כוח-הדיבר...

הנה עומדת אחות צעירה ועיניה זול-גות דמעות, ולפתע היא יוצאת צעד אחד קדימה ונושקת את ידה של הלן קלר.

★

מזה, מגדלותה של הלן קלר, אין במחזהו של ויליאם גיבסון, "העושה נפלאות" — המוצג עתה בתיאטרון "הבימה" — ולא כלום.

"העושה נפלאות" במחזהו של גיבי-סון אינה בשום אופן הלן קלר, כי אם אן סוליבאן.

אשר להלן קלר, אין המחזה מראה את גדלותה העל-אנושית, כי אם את אסונה העל-אנושי. שכן המחזה, הבא לתאר את ילדותה של הלן קלר, אינו משקף את הדבר שהוא כה חשוב בחייה של הלן קלר, אין הוא מראה כיצד ילדה ללא עיניים, ללא אוזניים וללא לשון התגברה על מוראות גורלה וידי